مجله علمی مطالعات پژوهشی
در مدیریت آینده
www.journalhi.com/man/

نقش زنان درجهادسازندگی دردوران "پساجنگ"با محوریت اندیشه رهبر شهید امام خامنه‌ای

علی فرحانی [۱]، مصطفی انصاری شیری [۲،*]

۱- استادیار گروه فرهنگ و تمدن دانشگاه جامع امام حسین (ع) کرسی دانشی : الگوی حل مساله اجتماعی از نظر دینی. ایمیل: alifarhani@ihu.ac.ir
۲- طلبه سطح ۲ حوزه علمیه خان یزد. ایمیل: mostafaansare865@gmail.com
* نویسنده مسئول

چکیده

پس از پایان جنگ تحمیلی، بازسازی مناطق آسیب‌دیده و توسعه مناطق محروم به یکی از ضرورت‌های مهم کشور تبدیل شد و جهاد سازندگی در این روند نقش اساسی ایفا کرد. در این میان، زنان نیز در کنار مردان در فعالیت‌های عمرانی، آموزشی، فرهنگی و اجتماعی مشارکت داشتند و در روند بازسازی کشور سهم قابل توجهی ایفا کردند. در اندیشه رهبر شهید خامنه‌ای، زن مسلمان دارای نقشی فعال و مسئولانه در جامعه است و می‌تواند در چارچوب ارزش‌های اسلامی در عرصه‌های اجتماعی و سازندگی حضور داشته باشد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد زنان با فعالیت در حوزه‌های آموزشی، بهداشتی، فرهنگی و تولیدی توانستند در تقویت مشارکت مردمی، انتقال ارزش‌های فرهنگی و بهبود وضعیت معیشتی مناطق روستایی و محروم نقش مؤثری ایفا کنند.

کلمات کلیدی: زنان، جهاد سازندگی، پساجنگ، اندیشه رهبر شهید خامنه‌ای، مشارکت اجتماعی، توسعه روستایی

The Role of Women in the Construction Jihad during the Post-War Period: Focusing on the Thought of the Martyred Leader Imam Khamenei

Ali Farhani [1], Mostafa Ansari Shiri [2,*]

1- Assistant Professor, Department of Culture and Civilization, Imam Hossein Comprehensive University
Academic Chair: Religious Approaches to Social Problem-Solving. Email: alifarhani@ihu.ac.ir
2- Level 2 Seminarian, Khan Seminary, Yazd. Email: mostafaansare865@gmail.com
* Corresponding Author

Abstract

After the end of the imposed war, the reconstruction of damaged areas and the development of deprived regions became one of the country's major necessities, and the Construction Jihad (Jihad-e Sazandegi) played a fundamental role in this process. In this context, women, alongside men, participated in developmental, educational, cultural, and social activities and made a significant contribution to the country's reconstruction. In the thought of the martyred leader Khamenei, Muslim women have an active and responsible role in society and can participate in social and nation-building arenas within the framework of Islamic values. The findings of this study show that through activities in educational, health, cultural, and productive sectors, women were able to play an effective role in strengthening public participation, transmitting cultural values, and improving the livelihoods of rural and deprived areas.

Keywords: Women, Construction Jihad, Post-War Period, Thought of the Martyred Leader Khamenei, Social Participation, Rural Development

مقدمه

دوران پس از جنگ تحمیلی با ضرورت بازسازی زیرساخت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی همراه بود و جهاد سازندگی نقش مهمی در توسعه مناطق روستایی و محروم ایفا کرد. در اندیشه رهبر شهید خامنه‌ای، سازندگی پس از جنگ تنها به بازسازی فیزیکی محدود نبود، بلکه احیای ظرفیت‌های انسانی و اجتماعی جامعه را نیز دربر می‌گرفت. در این چارچوب، بر نقش فعال و مسئولانه زنان در عرصه‌های اجتماعی تأکید شده و مشارکت آنان در حوزه‌های آموزشی، بهداشتی، فرهنگی و تولیدی در جهاد سازندگی مورد توجه قرار گرفت. این حضور علاوه بر کمک به توسعه مناطق محروم، در افزایش آگاهی خانواده‌ها، تقویت سرمایه اجتماعی و گسترش فرهنگ همکاری نیز مؤثر بود. از این رو، بررسی نقش زنان در جهاد سازندگی می‌تواند به شناخت بهتر ظرفیت‌های اجتماعی آنان در فرآیند بازسازی و توسعه پس از جنگ کمک کند.

۱- نقش مشارکت اقتصادی زنان در بهبود معیشت خانوارهای روستایی

فعالیت‌های اقتصادی زنان در مناطق روستایی به ارتقای سطح توانمندی و خودباوری در میان آنان نیز انجامید. زنان جهادگر با انتقال تجربیات و آموزش مهارت‌های اقتصادی به زنان محلی، زمینه مشارکت فعال آنان در تولید و اقتصاد محلی را فراهم کردند. این فرایند نه تنها موجب افزایش سطح درآمد خانوارها شد، بلکه باعث شد زنان روستایی نقش مؤثرتری در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی خانواده ایفا کنند. در نگاه رهبر شهید امام خامنه‌ای، حضور زنان در عرصه‌های تولیدی و اقتصادی می‌تواند ظرفیت‌های انسانی جامعه را فعال سازد و به پیشرفت کشور کمک کند، مشروط بر آنکه این مشارکت با حفظ کرامت و هویت زن مسلمان همراه باشد (خامنه‌ای، ۲۸ آذر ۱۳۷۴، سخنرانی در دیدار جمعی از زنان کارآفرین و فعالان اقتصادی، تهران).

گسترش فعالیت‌های اقتصادی زنان در قالب برنامه‌های جهاد سازندگی موجب شکل‌گیری نوعی اقتصاد محلی مبتنی بر همکاری و همیاری اجتماعی شد. زنان با تشکیل گروه‌های کوچک تولیدی و مشارکت در فعالیت‌های جمعی، توانستند ظرفیت‌های اقتصادی مناطق روستایی را فعال کنند و به بهبود شرایط معیشتی خانواده‌ها کمک نمایند. این روند علاوه بر افزایش درآمد خانوارها، موجب تقویت روحیه تعاون و همبستگی اقتصادی در میان مردم شد. در اندیشه رهبر شهید امام خامنه‌ای، تقویت چنین الگوهایی از مشارکت اقتصادی مردمی می‌تواند زمینه‌ساز توسعه پایدار و کاهش فقر در مناطق محروم باشد (خامنه‌ای، ۲۰ آبان ۱۳۷۶، سخنرانی در دیدار جمعی از زنان فعال اجتماعی و فرهنگی، تهران).

۲. نقش فعالیت‌های اقتصادی زنان در توسعه اقتصاد محلی و توانمندسازی اجتماعی

فعالیت‌های اقتصادی زنان در سطح محلی می‌تواند به تقویت بنیان‌های اقتصادی خانواده و کاهش مشکلات معیشتی کمک کند. رهبر انقلاب اسلامی با اشاره به نقش سازنده زنان در جامعه می‌فرمایند: «اگر زنان جامعه بتوانند با حفظ ارزش‌های اسلامی در عرصه‌های گوناگون اجتماعی و اقتصادی نقش‌آفرینی کنند، بسیاری از استعدادهای کشور شکوفا خواهد شد» (خامنه‌ای، ۴ دی ۱۳۷۰، سخنرانی در دیدار اعضای شورای فرهنگی اجتماعی زنان، تهران).

مشارکت اقتصادی زنان در قالب فعالیت‌های تولیدی و تعاونی‌های محلی می‌تواند به شکل‌گیری روحیه همکاری و همیاری در جامعه کمک کند. در این زمینه ایشان بر اهمیت نقش اجتماعی زنان تأکید کرده و بیان می‌کنند: «زن مسلمان می‌تواند در عین ایفای نقش مادری و همسری، در عرصه‌های اجتماعی و سازندگی کشور نیز حضوری فعال و اثرگذار داشته باشد» (خامنه‌ای، ۱۷ اردیبهشت ۱۳۷۷، سخنرانی در دیدار جمعی از زنان و دختران، تهران).

چنین مشارکتی علاوه بر بهبود وضعیت اقتصادی خانواده‌ها، موجب افزایش اعتمادبه‌نفس و توانمندی اجتماعی زنان نیز می‌شود. رهبر انقلاب اسلامی با اشاره به این ظرفیت مهم تصریح می‌کنند: «ما معتقدیم که زنان نیمی از پیکره فعال جامعه‌اند و اگر این ظرفیت عظیم در مسیر صحیح به کار گرفته شود، پیشرفت کشور شتاب بیشتری خواهد گرفت» (خامنه‌ای، ۲۵ آذر ۱۳۷۵، سخنرانی در دیدار جمعی از زنان، تهران).

۳- نقش زنان جهادگر در تقویت همبستگی اجتماعی در جوامع محلی

فعالیت‌های زنان جهادگر در حوزه‌های فرهنگی و تربیتی به تقویت روحیه مشارکت اجتماعی در میان خانواده‌های روستایی کمک می‌کرد. آنان با ایجاد برنامه‌های جمعی، تشویق زنان روستایی به همکاری در فعالیت‌های آموزشی و خدماتی، و انتقال ارزش‌های انقلاب اسلامی، زمینه شکل‌گیری نوعی همبستگی اجتماعی پایدار را فراهم می‌ساختند. در این زمینه رهبر انقلاب اسلامی بر نقش اثرگذار زنان در شکل‌دهی به فضای اجتماعی جامعه تأکید کرده و بیان می‌کنند: «اگر زنان یک جامعه با آگاهی و ایمان در صحنه‌های اجتماعی حضور پیدا کنند، بسیاری از مشکلات فرهنگی و اجتماعی برطرف خواهد شد» (خامنه‌ای، ۴ دی ۱۳۷۰، سخنرانی در دیدار اعضای شورای فرهنگی اجتماعی زنان، تهران).

زنان جهادگر با حضور در میان خانواده‌های روستایی و برقراری ارتباط صمیمی با آنان، اعتماد اجتماعی را در جامعه محلی افزایش می‌دادند. این ارتباط نزدیک موجب می‌شد که مردم نسبت به فعالیت‌های عمرانی و فرهنگی جهاد سازندگی احساس تعلق بیشتری داشته باشند و در اجرای

برنامه‌های توسعه‌ای مشارکت فعال‌تری نشان دهند. در همین راستا رهبر انقلاب اسلامی با اشاره به اهمیت نقش اجتماعی زنان می‌فرمایند: «زن مسلمان می‌تواند در عین حفظ شأن و کرامت خود، در عرصه‌های گوناگون اجتماعی حضوری فعال داشته باشد و به پیشرفت جامعه کمک کند» (خامنه‌ای، ۱۷ اردیبهشت ۱۳۷۷، سخنرانی در دیدار جمعی از زنان و دختران، تهران).

۴- نقش زنان در ارتقای آگاهی اجتماعی و فرهنگی جامعه

زنان با حضور در میان خانواده‌ها و برگزاری کلاس‌های سوادآموزی، آموزش‌های بهداشتی، تربیتی و فرهنگی، زمینه افزایش سطح آگاهی عمومی را فراهم ساختند. این فعالیت‌ها علاوه بر انتقال دانش و مهارت‌های ضروری، موجب تقویت نگرش‌های فرهنگی و اجتماعی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی و انقلابی نیز می‌شد. در این چارچوب، زنان جهادگر با ارتباط نزدیک با زنان و مادران روستایی توانستند نقش مؤثری در اصلاح الگوهای تربیتی و ارتقای فرهنگ عمومی جامعه محلی ایفا کنند. چنان‌که رهبر انقلاب اسلامی در تبیین جایگاه فرهنگی زنان می‌فرمایند: «زن مسلمان می‌تواند با آگاهی و ایمان خود در جامعه منشأ اثر باشد و در هدایت فکری و فرهنگی جامعه نقشی اساسی ایفا کند» (خامنه‌ای، ۳۰ مهر ۱۳۷۶، سخنرانی در دیدار جمعی از زنان، تهران).

از سوی دیگر، فعالیت‌های فرهنگی زنان در جهاد سازندگی زمینه تقویت خودباوری و آگاهی اجتماعی در میان اقشار مختلف جامعه را فراهم می‌کرد. حضور زنان تحصیل‌کرده و متعهد در میان مردم، الگویی از مشارکت فعال اجتماعی ارائه می‌داد و موجب تشویق زنان محلی به حضور در فعالیت‌های آموزشی و فرهنگی می‌شد. این تعامل فرهنگی به تدریج موجب شکل‌گیری نوعی بیداری اجتماعی در سطح جامعه محلی گردید و زمینه مشارکت بیشتر مردم در برنامه‌های توسعه‌ای را فراهم ساخت. رهبر انقلاب اسلامی نیز بر این ظرفیت مهم تأکید کرده و بیان می‌کنند: «اگر زنان جامعه از آگاهی و بینش لازم برخوردار باشند، می‌توانند در پیشرفت فرهنگی و اجتماعی جامعه نقش بسیار مهمی ایفا کنند» (خامنه‌ای، ۴ دی ۱۳۷۰، سخنرانی در دیدار اعضای شورای فرهنگی اجتماعی زنان، تهران).

۵- نقش زنان در سازماندهی فعالیت‌های اجتماعی و داوطلبانه

حضور فعال زنان در اجتماع نشان می‌دهد که زنان می‌توانند با بهره‌گیری از ظرفیت‌های ارتباطی و اجتماعی خود، شبکه‌های گسترده‌ای از همکاری و همیاری در جامعه ایجاد کنند. در همین زمینه رهبر انقلاب اسلامی با اشاره به ظرفیت اجتماعی زنان تأکید می‌کنند: «حضور زنان در عرصه‌های اجتماعی، فرهنگی و خدماتی می‌تواند به گسترش روحیه تعاون و مسئولیت‌پذیری در جامعه کمک کند» (خامنه‌ای، ۱۷ دی ۱۳۹۸، دیدار با مداحان اهل‌بیت علیهم‌السلام، تهران).

زنان در بسیاری از مواقع، به‌ویژه در شرایط بحران یا نیازهای اجتماعی خاص، زنان با تشکیل گروه‌های جهادی، خیریه و فرهنگی توانسته‌اند خدمات مؤثری در حوزه‌های آموزشی، معیشتی و فرهنگی ارائه دهند. این اقدامات علاوه بر کمک به حل مسائل اجتماعی، موجب تقویت روحیه همبستگی و اعتماد متقابل در جامعه نیز شده است. رهبر انقلاب اسلامی در این زمینه بر اهمیت نقش‌آفرینی اجتماعی زنان تأکید کرده و می‌فرمایند: «زن مسلمان می‌تواند در میدان‌های مختلف اجتماعی حضور داشته باشد و با روحیه خدمت و ایثار به پیشرفت جامعه کمک کند» (خامنه‌ای، ۲۶ آذر ۱۳۹۹، ارتباط تصویری با شرکت‌کنندگان در اجلاس سراسری نماز، تهران).

نتیجه‌گیری

بررسی نقش زنان در جهاد سازندگی نشان می‌دهد که حضور فعال آنان در عرصه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی سهم مهمی در بازسازی جامعه ایران پس از جنگ تحمیلی داشته است. در شرایطی که بسیاری از مناطق با آسیب‌های گسترده مواجه بودند، زنان با مشارکت در فعالیت‌های جهادی، آموزشی و خدماتی در کنار سایر نیروهای اجتماعی در مسیر بازسازی کشور نقش‌آفرینی کردند. این حضور از نظر اجتماعی به تقویت همبستگی، افزایش مشارکت مردمی و گسترش روحیه همکاری در جوامع محلی انجامید. از نظر اقتصادی نیز مشارکت زنان در فعالیت‌های تولیدی، آموزش مهارت‌ها و تعاونی‌های محلی به بهبود معیشت خانواده‌ها و تقویت اقتصاد مناطق محروم کمک کرد. همچنین در حوزه فرهنگی و تربیتی، زنان جهادگر با آموزش، ارتقای آگاهی اجتماعی و انتقال ارزش‌های اسلامی و انقلابی در تربیت نسل جدید نقش مؤثری داشتند. در مجموع، تجربه حضور زنان در جهاد سازندگی نشان می‌دهد که بهره‌گیری از ظرفیت‌های آنان می‌تواند در تقویت سرمایه اجتماعی، بازسازی جامعه و پیشبرد توسعه پایدار نقش مهمی ایفا کند.

منابع و مآخذ

خامنه‌ای، سیدعلی. بیانات در دیدار اعضای شورای فرهنگی اجتماعی زنان، تهران، ۴ دی ۱۳۷۰. در: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله خامنه‌ای.

خامنه‌ای، سیدعلی. بیانات در دیدار جمعی از زنان، تهران، ۳۰ مهر ۱۳۷۶. در: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله خامنه‌ای.
خامنه‌ای، سیدعلی. بیانات در دیدار جمعی از زنان و دختران، تهران، ۱۷ اردیبهشت ۱۳۷۷. در: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (khamenei.ir).